

УДК 330.322

Н. О. Образцова,
аспірант, ПВНЗ " Міжнародний науково-технічний університет ім. акад. Ю. Бугая"

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У роботі охарактеризовані аспекти здійснення підприємствами інновацій — інвестиційної діяльності. Визначені макроекономічні та мікроекономічні групи факторів, що здійснюють вплив на процес реалізації інвестицій в інновації. Визначені джерела інноваційно-інвестиційного ризику. Сформульовані проблеми інвестиційної привабливості діяльності по здійсненню інновацій підприємствами в контексті реалізації сталого економічного розвитку та окреслені напрями вирішення цих проблем шляхом побудови раціональної структури витрат на здійснення інноваційної діяльності.

The aspects of realization of innovative — investment activity of enterprises are characterized. The macroeconomic and microeconomic groups of factors which carry out the influence on the process of realization of investments in innovations are determined. The sources of innovative-investment risk are designated. The problems of investment attractiveness of activity as to the realization of innovations by enterprises in the context of realization of steady economic development are formulated and directions of solving these problems by the construction of rational structure of charges on realization of innovative activity are outlined.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інновації, інноваційно-інвестиційна діяльність, інноваційно-інвестиційний ризик.

Key words: investment attractiveness, innovations, innovative-investment activity, innovative-investment risk.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Реалії сучасності ставлять нові вимоги до ведення бізнес-процесів взагалі та інноваційної діяльності зокрема. Проголошене державою спрямування на інноваційну модель розвитку (до певної міри формальне) є не просто даниною моді, а нагальною необхідністю, однією з головних передумов сталого економічного розвитку країни. Провідна роль науково-технічного прогресу і інтелектуалізація основних складових виробництва у всіх сферах економіки є могутнім резервом економічного зростання суспільства. Проте, в Україні цей резерв використовується недостатньо, інноваційна діяльність підприємств ще не одержала належного розвитку, не стала фактором сталого економічного зростання. Причиною тому є ціла низка факторів, які негативно впливають на інвестиційну привабливість інноваційної діяльності для вітчизняних підприємств. Проблеми підвищення інноваційної активності вимагають постійного вирішення цілому ряду питань на мікро- і макрорівнях.

Безвідповідальне ставлення до необхідності інноваційного розвитку як з боку владних органів, так і безпосередньо у внутрішньому процесі управління організацією суттєво знижує конкурентоспроможність національної економіки, стримує внутрішній ринок високотехнологічних продукції і послуг, призводить до незахищеності власного ринку від іноземної технічної та технологічної експансії [5, с. 79]. Особливого значення даний аспект набуває в умовах вступу України до Світової організації торгівлі, що вимагає підвищення конкурентоспроможності інноваційної діяльності, створення передумов для виходу вітчизняного товаровиробника на зовнішні ринки.

Отже, набуває надзвичайної актуальності питання підвищення інвестиційної привабливості діяльності по здійсненню інно-

вацій підприємствами. Складний характер інноваційно-інвестиційної діяльності робить актуальною розробку моделі взаємозв'язків факторів впливу на привабливість здійснення інновацій підприємствами, серед яких значне місце займають зовнішні та внутрішні ризики. Причому повністю усунути ці ризики не тільки неможливо, але й недоцільно, адже усунення ризику буде означати і усунення всіх можливостей, які надає ринок, різноманітність дій його складових [4, с. 151].

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових публікацій з питань інноваційно-інвестиційної діяльності свідчить про безумовну значущість цього питання. Теорії інноваційних процесів, інвестицій в інновації та ризиків, пов'язаних зі здійсненням інноваційної діяльності, велика увага приділяється в роботах таких дослідників: О. Амоша, І.І. Бланк, Буднікевич, В. Вітлінський, Л. Донець, О. Лапко, А. Матвійчук, С. Покропивний. В їх дослідженнях розкривається сутність категорій, якими оперує бізнес при здійсненні інноваційної та інвестиційної діяльності, розроблений математичний апарат оцінки впливу ризикоутворюючих факторів на ефективність інноваційних та інвестиційних проектів. Проте постійна трансформація умов, в яких здійснюється інноваційно-інвестиційна діяльність, зумовлює необхідність нових досліджень у цій сфері. Вимагає висвітлення проблема взаємозв'язку макроекономічних та мікроекономічних груп факторів на інвестиційну привабливість інноваційних процесів.

МЕТА РОБОТИ

Визначення основних тенденцій розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності в близькому та більш віддаленому майбут-

ньому та ризиків, що обтяжують даний процес. Більш детальний аспект роботи полягає у формулюванні факторів зниження інвестиційної привабливості інноваційного шляху розвитку підприємств та визначення напрямів їх подолання шляхом застосування інструментів управління інноваційно-інвестиційним ризиком.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Початок XXI сторіччя у світі характеризується стрімким зростанням масштабів і темпів впровадження інновацій в життя.

Україна опинилась далеко за колом лідерів в питанні інновацій, у той же час знаходячись серед активних споживачів інноваційних розробок у сфері цифрового зв'язку, нанотехнологій тощо.

Дана ситуація має свої як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, позиція аутсайдера інноваційно-інвестиційної діяльності позбавляє бізнес України потенціального грошового обігу, прибутків і, навіть, надприбутків. З іншого, широке розповсюдження досягнень науково-технічного прогресу усуває необхідність значних витрат на знайомство споживача з певними видами інновацій. Крім того, позитивною рисою високого рівня НТП у світовому масштабі є зниження певної частини ризиків, пов'язаних з інноваційно-інвестиційною діяльністю. Але подальший аналіз інноваційної активності свідчить, що бізнес України не в повній мірі скористався даними перевагами. За даними обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008—2010 рр. (за міжнародною методологією) [3], у порівнянні з результатами попереднього обстеження 2006—2008 рр. відбулося збільшення частки інноваційно активних підприємств на 3,0 відсоткових позицій. Разом з тим, звертає увагу той факт, що дане збільшення відбулось в основному за рахунок збільшення частки підприємств, які займалися організаційними та маркетинговими інноваціями. Із загальної кількості обстежених підприємств 4,5% займалися лише технологічними інноваціями, 5,3% — технологічними й нетехнологічними інноваціями. Як наслідок, частка підприємств, що займалися технологічними інноваціями зменшилася на 1,8 відсоткових позицій у порівнянні з попереднім періодом. Тобто, поряд із загальним ростом рівня інноваційної активності підприємств усіх видів економічної діяльності спостерігається зменшення рівня засвоєння одного з основних напрямів інноваційної діяльності підприємств України, яке полягає у придбанні машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів і послуг. Ця тенденція є негативною в світлі формування необхідного підґрунтя для подальшого розвитку інноваційної діяльності підприємств. Причини такої ситуації полягають у більш високому рівні ризикованості впровадження технологічних інновацій у порівнянні з іншими видами інноваційної діяльності — маркетинговими та організаційними інноваціями.

Причини зазначеного рівня ризикованості умовно можна поділити на дві значні групи (табл. 1): зовнішні, які призводять до виникнення некерованих ризиків; і внутрішні, які залежать від організаційної діяльності безпосередньо в галузі, на підприємстві чи в сфері діяльності. Причому особливість групи внутрішніх факторів полягає у тому, що поряд з негативним впливом, вони одночасно містять і інструменти нівелювання цього впливу, тобто механізми управління ризиками, що виникають.

Лінійний підхід до причин низького рівня привабливості інноваційної діяльності в Україні не дає змоги правильно оцінити дану ситуацію. Необхідний всебічний, кількарівневий, комплексний підхід до сутності тенденції зниження активності і результативності інноваційної діяльності. Потребує відповіді питання

Таблиця 1. Комплекс факторів зниження інвестиційної привабливості діяльності по здійсненню інновацій

Зовнішні	Внутрішні
<ul style="list-style-type: none"> • ризик нестабільності законодавчої бази; • ризик нестабільності політичної ситуації; • ризик слабкої підтримки (або її повної відсутності) з боку держави • ризик упередженого ставлення влади різних рівнів державного управління; • стан науково-технічного прогресу; • рівень соціального розвитку країни. 	<ul style="list-style-type: none"> • ризик відсутності або нестачі джерел фінансування; • ризик відсутності або нестачі власних оборотних коштів; • ризик нестачі наукового потенціалу; • ризик відсутності кваліфікованого управлінського персоналу; • ризик відсутності чіткої схеми здійснення інноваційної діяльності; • високий рівень фінансового ризику; • ризик недостатності обсягів ринків збуту; • ризик необхідності утримання додаткових робочих місць; • ризик відсутності необхідних виробничих потужностей; • ризик технологічної відсталості підприємства; • ризик недосконалості організаційної структури; • високий рівень складності розробки ефективної рекламної стратегії.

— чому механізми управління, характерні для вільної ринкової економіки, досить часто негативно впливають на процес організації інноваційної діяльності. Причина полягає у унікальних характеристиках, притаманих саме інноваційним процесам. Спрямованню на інноваційний розвиток підприємств перешкоджає низка факторів, серед яких можна умовно виокремити групи чинників макроекономічного та мікроекономічного рівнів.

Необхідно визначити наступні фактори гальмування процесу інноваційної моделі розвитку бізнесу в Україні макроекономічного рівня:

- розрив економічних, політичних та соціальних зв'язків, налагоджених у період існування Радянського Союзу;
- втрата ринків збуту готової продукції;
- втрата можливості диверсифікації постачальників;
- занепад економіки країни, у тому числі і в зв'язку із циклічним характером розвитку світової економіки;
- стрімке збільшення питомої ваги витрат на електроносії;
- відсутність досвіду управління в умовах ринкової економіки;

- знецінення основних засобів внаслідок гіперінфляції;
- відсутність на підприємствах чітко налагодженої системи управління ризиками;
- спрямованість підприємств на еволюційний, а не на інноваційний тип розвитку;
- рівень науково-технічного прогресу.

При цьому основним факторами мікроекономічного рівня, за якими для конкретних господарських суб'єктів знижується рівень привабливості інноваційної діяльності, є:

- нестача власних коштів;
- відсутність інвестицій;
- відсутність підтримки з боку держави;
- відсутність підтримки на рівні регіону;
- відсутність кваліфікованого наукового персоналу;
- упереджене відношення місцевої влади;
- незацікавленість у здійсненні інноваційної діяльності керівництва організацій;
- вкрай високий рівень інноваційно-інвестиційного ризику;
- відсутність або застарілість технологічної бази;
- вузька ніша ринку збуту;
- відсутність механізму мотивації до інноваційної діяльності;
- низький рівень інвестиційної привабливості регіону.
- низький рівень ефективності соціальних механізмів формування позитивної мотивації до впровадження нововведень;
- відсутність чітко визначеного алгоритму побудови ефективної інноваційної діяльності;

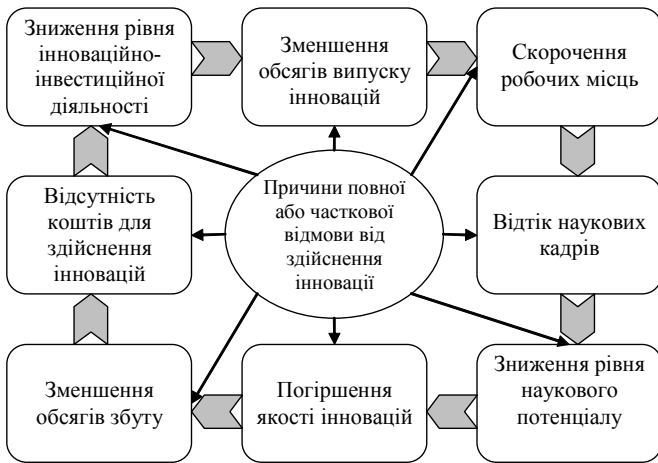

Рис. 1. Схема циклічного процесу зниження рівня інноваційної активності

— необхідність постійного внесення вже у розроблену стратегію здійснення інноваційної діяльності коректив, що вимагає наявності механізмів швидкого реагування і адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища;

— необхідність одночасного врахування всіх факторів та їх взаємодії.

Таким чином, утворюється замкнуте коло (рис. 1).

Необхідно відзначити, що кожен з етапів цього кола окремо являє собою проблему для підприємств, зайнятих впровадженням інновацій.

Подолання сукупності цих факторів можливе лише шляхом пошуку нових методів:

- задоволення потреб споживачів;
- адаптації к мінливим ринковим умовам;
- оптимізації рівня витрат та їх структури;
- формування ефективного механізму управління ризиками, що обтяжують інноваційну діяльність.

Внаслідок реалізації зазначеної системи методів, підприємство має змогу отримати конкурентні переваги, які містять у собі:

- встановлення цін на продукцію нижчу відносно ціни на аналогічні товари у основних конкурентів при збереженні визначеного рівня якості;
- розробка і патентування нових технологій;
- диверсифікація виробництва;
- формування позитивного іміджу підприємства;
- підняття маркетингової стратегії підприємства на якісно новий рівень.

У такому випадку підприємство внаслідок здійснення інноваційної діяльності зможе отримати матеріальні чи нематеріальні цінності у вигляді конкурентних переваг та оптимізувати організаційну структуру. Але, попри достатньо широке розповсюдження застосування даних методів, здійснення інноваційної діяльності постійно ускладнюється наступними проблемами: швидке моральне застарівання нововведень та значна тривалість інноваційного процесу. Дані фактори також необхідно віднести до основних інноваційно-інвестиційних ризиків, причому — до важкокерованих ризиків. Складання повного переліку таких ризиків — справа по суті неможлива, достатнім буде формування усвідомлення, що причинами їх можуть бути найрізноманітніші події й обставини, пов'язані як із внутрішнім, так і зовнішнім середовищем [2, с. 88]. І завданням управлінця — сформувати оптимальну модель поведінки при реалізації проектів, обтяжених інноваційно-інвестиційним ризиком.

ВИСНОВКИ

Тенденція зменшення рівня засвоєння одного з основних напрямів інноваційної діяльності підприємств України, яке по-

лягає у придбання машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів і послуг викликає занепокоєння в світлі формування необхідного підґрунтя для подальшого розвитку інноваційної діяльності підприємств. Серед причин подібних негативних тенденцій є високий рівень інноваційно-інвестиційного ризику. Джерелами інноваційно-інвестиційного ризику, на думку автора, слід вважати:

— неправильні управлінські рішення щодо інвестування коштів у створення нового товару чи послуги, нового способу виробництва, у відкриття нового ринку збуту, застосування нового джерела чи виду сировини, енергії та введення нових принципів організації діяльності підприємства;

— зміни в економічних умовах реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Під інноваційно-інвестиційною діяльністю пропонується розуміти: інвестиції в інновації; інвестиції в цінні папери; інвестиції в реальні господарські проекти; інвестиції у фінансові проекти;

— зміни в політичних умовах реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності;

— зміни в господарській поведінці партнерів по інноваційно-інвестиційній діяльності;

— форс-мажорні обставини.

При здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єкти господарювання керуються власними інтересами, але вони не в змозі контролювати і управляти комплексом факторів, які впливають на ці інтереси.

У такому стані виходом із ситуації є масштабне і активне прискорення інноваційних процесів на рівні країни при умові виконання принципу "максимальний рівень задоволення потреб споживачів при оптимальному рівні витрат". Така постановка проблеми висвітлює той факт, що для інноваційного підприємства важливо не тільки знайти джерела інвестицій, а й в подальшому якомога раціональніше побудувати структуру витрат на здійснення інноваційної діяльності. При цьому інвестиції набувають статусу вже не підґрунтя, а стимулу, рушійної сили для реалізації інноваційних ідей. Їх особливістю є той факт, що при відносно більших витратах на придбання технологій, ніж на самостійні дослідження, галузі характеризуються значно кращими показниками інноваційної діяльності (обсяг інноваційної продукції більше в середньому на 65%, частка інноваційної продукції вище на 55%) [1, с. 49]. Витрати на придбання технології "ззовні" виявляються більш ефективними як з точки зору збільшення обсягу інноваційної продукції, так і точки зору збільшення частки інноваційної продукції. Тому подальшого дослідження вимагає проблема пошуку співвідношення оптимальної структури витрат як однієї з форм зниження інноваційно-інвестиційного ризику.

Література:

1. Баранов Э. Тенденции развития инновационной деятельности предприятий и организаций / Баранов Э., М. Куликова / Экономические стратегии. — 2007. — №3. — С. 46—49.
2. Білоусов О.М. Теоретико-практичні засади управління зарубіжними інвестиційними проектами на українських підприємствах / О.М. Білоусов // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2012. — № 4. — С. 86—90.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник / відп. за вип. І.В. Калачова. — К.: ДП "Інформаційно-видавничий центр Держстату України", 2012. — 305 с.
4. Пономаренко В.С. Витоки і особливості невизначеностей при прийнятті інвестиційних рішень / В.С. Пономаренко, Л.М. Малярєць, О.В. Дорохов // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №4(118). — С. 151—159.
5. Ступницький О.І. Особливості використання інструментарію PR для стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / О.І. Ступницький // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №9(99). — С. 77—85.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012 р.